
ПРАВО НА НАЛЕЖНЕ БАТЬКІВСЬКЕ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЙОГО ЗДІЙСНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОЮ ОСОБОЮ

Пилявська С.І.

*студентка 3-го курсу відділення «Правознавство»
Таращанського державного технічного
та економіко-правового коледжу*

При всій багатогранності різних за суттю і призначенням суб'єктивних прав особливе місце посідають ті, що слугують вихованню підростаючого покоління. Відповідно одним із важливих особистих

немайнових прав неповнолітньої особи у сфері сімейних відносин є право дитини на належне батьківське виховання. Реалізація якого складає основну функцію сім'ї та сприяє міцному становленню особистості дитини, зорієнтованих на усталені моральні засади та суспільні цінності.

Під вихованням загалом розуміється вплив суспільства на особистість, яка розвивається. У широкому розумінні – це соціалізація, тобто процес формування інтелекту, фізичних і духовних сил людини.

Виховання здійснюється через культуру, освіту та навчання у процесі різного виду діяльності та під впливом спадковості та середовища [2, с. 313]. Відповідно, процес виховання дитини представляє собою систему виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості, у зв'язку з чим на батьків покладається обов'язок не лише задовольняти життєво-побутові потреби дитини, але й проявляти до неї увагу, надавати моральну підтримку при вирішенні різноманітних життєвих питань, прищеплювати впевненість у собі та залучати до активної участі у житті суспільства тощо.

Характерною особливістю якого є його двосторонній характер, який проявляється у взаємопов'язаній діяльності вихователів (батьків або осіб, що їх замінюють) та вихованців (неповнолітніх осіб), яка спрямована на формування у останніх поглядів, переконань, навичок і звичок поведінки.

З правової позиції такий двосторонній характер відносин за участю батьків і дітей відображається в тому, що батьки не тільки мають права, а й зобов'язані виховувати своїх дітей, піклуватися про їх здоров'я, фізичний і духовний розвиток, навчання тощо.

Тобто, права батьків по вихованню дітей одночасно є і їх обов'язком, який кореспондується у право дитини на батьківське виховання.

На думку О. О. Пунди, процес виховання – не є прямим впливом на виховуваного (дитину), а є соціальною взаємодією конкретних людей (в межах такого соціального утворення як сім'я). [2, с. 313].

Тоді, як В. М. Леженін розглядає право на виховання дітей у двох якостях: як елемент сімейної правоздатності і як суб'єктивне батьківське право. Така позиція вченого є досить виваженою, оскільки відповідно до ст. 150 СК України, саме батьки зобов'язані надавати дитині належне батьківське виховання, це їх основний обов'язок по відношенню до свого нащадка, в той же час як право на виховання є одним із основних прав дитини у сфері сімейних правовідносин.

Тобто, право дитини на здійснення її виховання в першу чергу направлене до батьків, які мають переважне право перед іншими особа-

ми на особисте виховання дитини. Інші члени сім'ї (бабусі, дідусі, брати, сестри та ін.) також здійснюють певний вплив на виховний процес дитини, так би мовити вносять свою лепту, проте в своїй більшості, такі дії носять характер спілкування та/або турботи про підростаюче покоління. Адже, жодна людина не може бути позбавлена права на спілкування з іншими особами, як наслідок дитина має право на спілкування з кожним членом своєї сім'ї.

Крім того, виховання дитини може бути як належним, так і навпаки – не відповідати встановленим суспільством канонам. В такому випадку, якщо на дитину негативно впливають інші особи, в тому числі й члени сім'ї (бабуся, дідусь тощо), необхідних заходів вживають батьки неповнолітньої особи з метою усунення неналежного виховного впливу на їхню дитину. Натомість, у випадку неналежного виховання зі сторони батьків або одного з них, дитина має право, згідно до положень ст. 152 СК України, по-перше, протидіяти неналежному виконанню батьками своїх обов'язків щодо її виховання.

По-друге, має право звернутися за захистом своїх прав та інтересів до органу опіки та піклування, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій. І по-третє, має право по досягненні нею 14 річного віку звернутися за захистом своїх прав та інтересів безпосередньо до суду. Це свідчить про те, що відповідальність за виховання дитини несуть її батьки, а не інші члени сім'ї, крім випадків, коли дитина передана на виховання іншим особам в порядку ст. 151 СК України, а саме: батьки мають право залучати до виховання дитини інших осіб, передавати її на виховання фізичним та юридичним особам. Разом з тим, підтримуючи позицію А. Кидалової, що хоча початком реалізації прав та обов'язків батьків щодо виховання дитини є факт її народження, а закінчення – досягнення нею повноліття. Але саме по собі народження дитини у тому, наприклад, випадку, якщо її залишили у пологовому будинку, не може бути початком здійснення прав та обов'язків щодо її виховання.

Тому, автор доповнила позицію В. М. Леженіна зазначивши, що реалізація прав та обов'язків батьків щодо виховання дитини починається з факту її народження та з обов'язку батьків забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я (ст. 143 СК України), а закінчується – досягненням дитиною повноліття [4, с. 89].

Відповідно до положень ст. 12 Закону України «Про охорону дитинства» [5] та ст. 150 СК України, виховання в сім'ї є першоосновою розвитку особистості дитини. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини.

Відповідно до ч. 3 ст. 151 СК України, батьки мають право обирати форми та методи виховання дитини, крім тих, які суперечать закону, моральним засадам суспільства. І які, відповідно, будуть змінюватися залежно від віку дитини.

Так, під методами виховання розуміється сукупність найзагальніших способів вирішення виховних завдань і здійснення виховних взаємовпливів. Серед яких переважають такі методи як: переконання, привчання, заохочення, виховання на особистому прикладі тощо. Під формою виховання розуміється стиль стосунків між батьками та дітьми: авторитарний, який характеризується суворістю щодо дітей та вимогою безвідмовного підкорення; ліберальний, характеризується терпимістю, всепрощенням батьків і демонстрацією любові до дітей; та демократичний, характеризується гнучкою мотивацією своїх дій та вчинків батьками, завдяки чому твердо досягаються позитивні вчинки дітей. Така форма виховання є найприйнятнішою, оскільки у дитині цінують не лише слухняність, а й незалежність, відчуття власної гідності, ініціативу, прислухаються до їх думки та аналізують їх аргументацію [2, с. 316].

Загалом, здійснення права на виховання дитини можна охарактеризувати як сукупність заходів, що застосовуються батьками під час спілкування з дітьми з метою передання їм своїх знань, життєвого досвіду, переконань, забезпечення нормального психічного та фізичного розвитку дітей та захисту їх інтересів. Які супроводжуються виховними формами та методами, що не завдають дитині болю та не принижують її честі та гідності. Як наслідок, обов'язок батьків виховувати дитину – це елемент особистого немайнового правовідношення, в якому уповноважений суб'єкт (дитина) з моменту свого народження має право на отримання від батьків належного виховання. Що свідчить про те, що право дитини на батьківське виховання є і абсолютним, і відносним, так як у відносних правовідносинах право батьків на виховання – це одночасно їх обов'язок [8, с. 44]. Тоді як праву батьків на виховання відповідає обов'язок дитини узгоджувати свою поведінку з вимогами, які пред'являють їй батьки. Діти дійсно повинні слухатися батьків, але цей їх обов'язок не є правовим, такого роду права та обов'язки здійснюються та виконуються суто добровільно. У зв'язку з чим обов'язок дитини слухатися батьків під час здійснення останніми виховного процесу не може вважатися правовим, оскільки залежить від розсуду особи і не забезпечений правовою санкцією, на відміну від обов'язку батьків щодо належного виховання їх дитини.

Тому такого роду обов'язок дітей не входить в зміст правовідносин. Відповідно, здійснення права дитини на виховання відноситься

до односторонніх правовідносин, оскільки правовим обов'язком наділена лише одна сторона – батьки, а правом вимоги – діти.

Нині в законодавстві зміст права на виховання не розривається, підтримуючи точку зору тих вчених, які вважають, що недоцільно і не можливо надати визначення поняттю «права на виховання», так як не можна окреслити його межі – це зумовлено тісним переплетінням правомочностей, що включаються в нього, з іншими батьківськими правами [9, с. 18].

Зокрема, Л. А. Ольховик вважає, що до змісту правомочностей права дитини на виховання входять: право дитини на спілкування із членами сім'ї; право дитини на забезпечення своїх інтересів; право дитини на батьківське розуміння; право дитини на повагу; право дитини на проживання в сім'ї; право дитини на належний догляд і турботу [10, с. 109–115].

Тоді як інші вчені відносять до змісту права на виховання дітей правомочності щодо виховання, навчання та спілкування з ними [11, с. 56]. Зрештою, не можливо надати вичерпний перелік повноважень, які складають зміст права дитини на виховання, так як вони по-перше, носять оціночний характер, по-друге, одне повноваження може виключати інше, наприклад, батьки приймають участь у вихованні дитини, але вона з ними постійно не проживає і, по-третє, належність батьківського виховання залежить від освіченості, інтелектуального розвитку та матеріального достатку сім'ї, в якій виховується дитина. Тому словосполучення «належне виховання» теж не має однозначного визначення, оскільки для кожної сім'ї вона має власне значення так само, як і вихована людина.

Як наслідок, здійснення права дитини на виховання передбачає різноманітні дії батьків, що спрямовані на духовний та фізичний розвиток дитини, формування їх особистості, догляд та турботу про її стан здоров'я, а також розвиток її здібностей та влаштування дозвілля. Тобто здійснення такого особистого немайнового права як права дитини на виховання відбувається у разі активних дій обох сторін правовідносин: як дитини, так і її контрагента, в яких право однієї сторони кореспондується в обов'язок іншої. Тому варто відмітити, що активні дії дитини як уповноваженої особи при здійсненні особистого немайнового права проявляються ще й у тому, що вона надає згоду на вчинення тих чи інших дій по відношенню до себе.

Список бібліографічних посилань

1. Сімейний кодекс України : закон України від 10 січ. 2002 р. № 2947
2. Пунда О. О. Поняття та проблеми здійснення особистих немайнових прав, що за- безпечують природне існування людини : моно-

- графія / О. О. Пунда. – Хмельницький – Київ : Вид-во С. Пантюка, 2005. – 436 с.
3. Лобанова Т. Особисті немайнові права й обов'язки дітей та батьків: історичний на- рис [Електронний ресурс] / Т. Лобанова // Наукові записки інституту законодавства Верхов- ної Ради України. – 2011. – Вип. 6 (9). – С. 115–121.
 4. Кидалова А. Обов'язки та права батьків щодо виховання та роз- витку дитини: окремі проблеми / А. Кидалова // Право України. – 2004. – № 3. – С. 88–91.
 5. Про охорону дитинства : закон України від 26 квіт. 2001 р. № 2402- III. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
 6. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України : наук.-практ. комент. / З. В. Ромовська. – Київ : Ін Юре, 2003. – 532 с.
 7. Научно-практический комментарий Семейного кодекса Украины / под ред. Ю. С. Чер- воного. – Киев : Истина, 2003. – 520 с.
 8. Ромовська З. В. Права та обов'язки батьків і дітей / З. В. Ромовська. – Львів : Вища школа, 1975. – 146 с.
 9. Савченко Л. А. Особисті права та обов'язки батьків і дітей за сімей- ним законодавст- вом України : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / Савченко Леся Анатоліївна. – Київ, 1997. – 27 с.
 10. Ольховик Л. А. Особисті немайнові права дитини за цивільним за- конодавством України : монографія / Л. А.Ольховик. –Одеса : Ви- давець Букаєв Вадим Вікторович, 2009. – 173 с. 11.Савченко Л. Про права і обов'язки батьків по вихованню дітей / Л. Савченко // Пра- во України. – 1997. – № 5. – С. 55–57.

Науковий керівник: Хорольська А.О., викладач Таращанського дер- жавного технічного та економіко-правового коледжу